

9. ÞJÓÐFÉLAGSÓLGA

Markmið

Að nemandi átti sig á að:

- fjórir flokkar hafa verið ráðandi í stjórnámálum á lýðveldistímanum
- samstaða hefur verið um að viðhalda markaðshagkerfinu og halda uppi velferðarþjónustu
- stjórnámál eru að miklu leyti valdatafl þar sem flokkarnir reyna að komast til sem mestra áhrifa í samfélaginu og hefur það haft margvíslega spillingu í för með sér
- þingmenn eru valdir í tilteknum kjördæmum og því hugsa þeir oft meira um hagsmuni þess en annarra kjördæma
- launþegahreyfingin varð mjög öflug með tímanum enda reyndu stjórnámálaflokkarnir að hafa sem mest áhrif innan hennar
- fjölmiðlar reyna oft að hafa áhrif á skoðanir almennings enda hafa þeir yfirleitt tengst hagsmunaöflum svo sem tilteknum stjórnámálaflokkum
- unglingar komu fram sem sjálfstæður þjóðfélagshópur á 7. áratugnum með eigin tónlist og tísku
- áttundi áratugurinn einkenndist af mikilli róttækni, sérstaklega meðal ungs fólks, þar sem valdakerfið var gagnrýnt fyrir spillingu og valdniðslu
- kvennabaráttan gekk í endurnýjun lífdaga með kröfum um raunverulegt jafnrétti kynjanna
- konur urðu mun meira áberandi á opinberum vettvangi eftir 1980.

Kennsla

Rétt er að greina nemendum frá því að ráðandi stjórnámálaflokkar urðu sammála um grundvallarþætti samfélagsins en tókust oft hart á í einstökum málum. Mikilvægt er að nemendur líti gagnrýnum augum á samfélagið og átti sig á því að viljinn til valda er sterkur og því hafa flokkarnir reynt að koma sér sem best fyrir en því hefur oft fylgt spilling. Stjórnámálamenn eru oft uppteknari af að þjóna sérhagsmunum fárra en heildarhagsmunum þjóðarinnar þó annað megi skilja á málflutningi þeirra.

Alþingismenn koma frá tilteknum kjördæmum. Það skapar nálægð við kjósendur en gerir einnig að verkum að þingmenn horfa oft frekar til hagsmuna eigin kjördæmis en heldarhagsmuna þjóðarinnar. Sumir vilja fyrir vikið gera landið að einu kjördæmi en því fylgir sú hættu að þingmenn myndu einungis sinna hagsmunum stærsta kjósendahópsins á suðvesturhorninu.

Benda skal nemendum á að verkalýðshreyfingin varð með tímanum sterkt þjóðfélagsafl. Hreyfingin varð umfangsmikil í krafti félagafjölda, verkfallsréttar og aðkomu að digrum sjóðum. Um leið varð hreyfingin miðstýrðari og skapaði þeim sem þar stjórnðu töluverða valdastöðu. Stjórnámálaflokkarnir lögðu áherslu á að styrkja stöðu sína með því að koma sínum mönnum sem mest að innan hreyfingarinnar.

Mikilvægt er að nemendur geri sér grein fyrir að fjölmiðlar hafa alltaf verið notaðir til að móta skoðanir almennings. Því er mikilvægt að hafa í huga að þeir eru sjaldnast hlutlausir og því dregur umfjöllun þeirra yfirleitt dóm af hagsmunum þeirra sem stýra fjölmiðlunum. Lengi

vel komu út dagblöð sem tengdust tilteknum stjórnálflokkum og voru því áróðursmiðlar þeirra. Í dag eru fjölmiðlar frekar í eigu peningamanna sem sjá sér hag í að reka fjölmiðla.

Rétt er að gera nemendum grein fyrir því að unglingar komu ekki fram sem sjálfstæður þjóðfélagshópur, með eigin einkenni, fyrr en á sjöunda áratugnum.

Fram að þeim tíma þurfti fólk almennt að sinna fullorðinsvinnu frá unga aldri. En með lengri skólagöngu og bættum fjárhag lengdist æskan svo úr varð nokkuð samstæður hópur með töluverða kaupgetu. Unglingamenningin tók á sig mynd en rokktonlist var einn veigamesti hluti hennar.

Um 1970 fór æskan að gera sig gildandi í samfélagsumræðunni með róttækum hætti. Í kjölfarið jókst gagnrýni á margt sem miður þótti fara í samfélaginu. Deilt var á íhaldssemi, efnishyggju og valdmennsku af ýmsu tagi og voru Stjórnálflokkar, embættiskerfið og ýmis hagsmunasamtök gagnrýnd fyrir spillingu og valdniðslu.

Á sama tíma gekk kvennahreyfingin í endurnýjun lífdaga. Róttækar konur, sem kölluðu sig rauðsokkur, gagnrýndu feðravelðið og gerðu kröfu um raunverulegt jafnrétti kynjanna. Með tímanum fékk jafnréttisbaráttan vaxandi hljómgrunn meðal landsmanna. Konur urðu meira áberandi í þjóðlífinu og komust í valda- og virðingarstöður. Þó er enn nokkuð í land að jafnrétti sé á milli kynjanna.

Umræður

- Hafa nemendur heyrt um fjórflokkinn og vita þeir hvað í því fellst?
- Hafa nemendur velt fyrir sér hversu sterkur vilji mannsins til auðs og valda getur verið?
- Vita nemendur að stjórnálflokkarnir hafa tengst margvíslegum sérhagsmunum og að í stjórnámálum þrífst margvísleg spilling?
- Vita nemendur að landið skiptist í kjördæmi og að kjósendur þess velja sér þingmenn? Er það gott fyrirkomulag eða slæmt?
- Hvað vita nemendur um launþegahreyfinguna? Hversu mikilvæg er hún og af hverju vilja stjórnálflokkarnir hafa þar áhrif?
- Trúa nemendur öllu sem þeir sjá í fjölmiðlum eða eru þeir gagnrýnir á allt sem þeir sjá og heyra? Eru þeir meðvitaðir um að fjölmiðlar hafa mikil áhrif á skoðanir almennings?
- Hvað vita nemendur um upphaf unglíngamenningar? Hvað einkennir hana í dag og hverjir móta hana?
- Þekkja nemendur til róttækni '68-kynslóðarinnar? Hvað finnst þeim um viðhorf hennar?
- Á gagnrýni áttunda áratugarins við í dag? Hvað finnst nemendum um eigið samfélag?
- Hvað vita nemendur um jafnréttisbaráttu kynjanna? Hvernig stendur sú barátta í dag? Geta nemendur nefnt dæmi um jafnréttisbaráttu tiltekinna samfélagshópa?

VERKEFNI

Ritun

- Skrifaðu fréttaskýringu þar sem íslenskum stjórnmálum er lýst. Hafðu fjórflokkinn í huga og skýrðu frá því hvernig flokkarnir reyna að komast til sem mestra áhrifa. Þú getur einnig fjallað um kjördæmaskipanina ef þú vilt.
- Skrifaðu tvær fréttir, sína fyrir hvort flokksblaðið þar sem ólík sjónarmið koma fram. Þú getur valið þér atburð en getur einnig skrifað um inngöngu Íslands í NATO. Mundu að þú vilt fá lesendur til að komast á þína skoðun.
- Ímyndaðu þér að þú sért í skóla þegar unglिंगamenningin er að koma fram. Rokktónlistin er ný og þú þarft því ekki að hlusta á sömu tónlist og foreldrarnir. Skrifaðu frásögn af því hvernig þú sérð unglingsárin fyrir þér í kringum 1960. Þú getur aflað þér frekari upplýsinga um unglिंगamenninguna á sjöunda áratugnum – í bókum eða með viðtölum, t.d. við afa og ömmu. Mundu að þá var ekkert sjónvarp, engar tölvur og engir MP3 spilarar.
- Taktu viðtal við einhverja sem upplifðu róttækni áttunda áratugarins. Kynntu þér sérstaklega hvað var gagnrýnt og hvernig gagnrýninni var komið á framfæri. Athugaðu einnig hver viðbrögð yfirvalda voru og hvort eitthvað hafi breyst. Skrifaðu ritgerð þar sem helstu atriðin koma fram og kynntu fyrir þekktum. Einnig er hægt að vinna verkefnið nokkur saman auk þess sem sjálfsagt er að útbúa veggspjald þar sem greint er frá niðurstöðum í máli og myndum.
- Ímyndaðu þér að þú sért á fjöldasamkomu í miðbæ Reykjavíkur árið 1975 á kvennafrídeginum svokallaða. Skrifaðu sendibréf til vinar þar sem þú segir frá upplifun þinni og viðhorfum.
- Taktu viðtal við einhverja sem upplifðu Rauðsokkagönguna árið 1970 eða kvennafrídaginn árið 1975. Kynntu þér sérstaklega hver baráttumálin voru og hvernig upplifun það var að vera þátttakandi. Skrifaðu ritgerð þar sem helstu atriðin koma fram og kynntu fyrir þekktum. Einnig er hægt að vinna verkefnið nokkur saman auk þess sem sjálfsagt er að útbúa veggspjald þar sem greint er frá niðurstöðum í máli og myndum.

Myndmennt

- Teiknaðu mynd eða myndasyrpu sem sýnir hvernig fjölmiðlar reyna að hafa áhrif á skoðanir almennings.
- Teiknaðu mynd eða myndasyrpu af unglिंगamenningu sjöunda áratugarins. Aflaðu þér heimilda um hvernig unglingatískan var, hvaða tónlist var vinsælust og hverjar voru helstu kvikmyndastjörnur unga fólksins.
- Teiknaðu mynd eða myndasyrpu af róttækni áttunda áratugarins. Sjálfsagt er að afla sér frekari upplýsinga um tímabilið með bóklestri eða viðtölum.
- Teiknaðu mynd eða myndasyrpu af jafnréttisbaráttu kvenna eftir 1970. Þú getur haft Rauðsokkur eða kvennafrídaginn sérstaklega í huga ef þú vilt. Sjálfsagt er að afla sér frekari upplýsinga um tímabilið með bóklestri eða viðtölum.

Kort

- Skiptu Íslandskorti upp í kjördæmi og litaðu hvert þeirra. Aflaðu þér upplýsinga um hversu margir þingmenn eru fyrir hvert kjördæmi og merktu þá á viðeigandi stað inn á kortið. Athugaðu einnig ef þú getur hversu margir kjósendur voru um hvern þingmann í viðkomandi kjördæmum.

Tímaás

- Aflaðu þér upplýsinga um þá stjórnmalaflokka sem náð hafa mönnum á þing á lýðveldistímanum og merktu inn á tímaásinn. Litaðu það tímabil á tímaásinn sem hver flokkur fyrir sig hafði menn á þingi.
- Aflaðu þér upplýsinga um helstu atburði og sigra í kvenréttindabaráttunni eftir 1970 og merktu á tímaásinn.

Leikræn tjáning

- Nemendur setja upp leikpátt sem fjallar um róttækni áttunda áratugarins eða kvannahreyfinguna eftir 1970. Þeir afla sér upplýsinga um helstu baráttumál og gagnrýnisefni sem og hvernig að mótmælum og kröfugerðum var staðið. Sjálfsgagt er að afla upplýsinga með lestri og viðtölum. Að lokum getur bekkurinn velt fyrir sér hvað hafi áunnist og hverju hafi ef til vill farið aftur frá þessum tíma.